

نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان آران و بیدگل)

سیدعلی بدری^۱ - دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران و عضو قطب علمی
برنامه‌ریزی روستایی

سعیدرضا اکبریان رونیزی - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه شیراز
محمدجواد قصابی - دانشجوی کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران

پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۳/۲۸

دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۱/۱۷

چکیده

با وجود زمینه و پشتوانه‌های قانونی برای ایفای نقش مدیریت محلی و مداخله در فرایند توسعه روستا و از جمله توسعه و گسترش فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی، بررسی نقش‌آفرینی و میزان تأثیرگذاری مدیریت روستایی سطح خرد نیازمند کنکاش و تحقیق است. مقاله حاضر به ابعاد مختلف فرایند توسعه فیزیکی سکونتگاه‌های واقع در محدوده یک حوزه روستایی پرداخته است. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و به لحاظ روش غالب تحقیق پیمایشی است. این تحقیق مبتنی بر روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) در ۱۱ روستای دارای طرح هادی، واقع در محدوده شهرستان آران و بیدگل، و با مراجعه به ۱۱ دهیار و ۲۲ عضو شورای اسلامی و ۱۹۲ خانوار نمونه انجام شد. برای طراحی پرسشنامه، در آغاز، تعدادی نماگر، در قالب هفت معیار عمده، انتخاب شد و سی تن از متخصصان حوزه‌های مطالعاتی مرتبط (جغرافیا، برنامه‌ریزی روستایی، مدیریت، جامعه‌شناسی)، با استفاده از روش دلفی، آن را ارزیابی و تأیید کردند. سنجش پایایی نیز، با استفاده از روش آلفای کرونباخ، برای پرسشنامه ساکنان محلی معادل ۰/۹۱۳ و برای پرسشنامه مدیران ۰/۸۰۷ محاسبه شد. یافته‌های تحقیق بر نقش‌آفرینی و تأثیرگذاری مدیریت محلی در توسعه کالبدی روستایی صحنه می‌گذارد. در همین زمینه، جز در معیار مسکن، در معیارهای مورد بررسی بین دیدگاه دو جامعه آماری تفاوتی معنادار وجود دارد. در عین حال، از طریق آزمون اندازه‌گیری مکرر تفاوتی معنادار بین معیارهای توسعه کالبدی روستاهای نمونه آشکار شد. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که، به رغم غیر مشارکتی بودن فرایند تهیه و اجرای طرح‌های کالبدی روستایی، به دلیل تأثیرگذاری نتایج حاصل از اجرای طرح‌هایی مانند طرح هادی در زندگی ساکنان روستا و حساسیت مدیریت محلی (شورای اسلامی و دهیاری) برای انجام‌دادن وظایف قانونی دخالت آنان نه فقط در مرحله اجرا، بلکه در فرایند تهیه و تصویب طرح‌های کالبدی ضرورت تام دارد.

کلیدواژگان

آران و بیدگل، توسعه کالبدی، سکونتگاه‌های روستایی، طرح هادی، مدیریت محلی.

مقدمه

مدیریت منحصر به قرن حاضر نیست. انسان از دیرباز متوجه بوده که برای رسیدن به اهداف خود باید با بسیج و هدایت امکانات به سوی هدف گام بردارد. جوامع روستانشین ایران هم از گذشته‌های دور، همانند سایر جوامع انسانی، متناسب با اوضاع و احوال اقتصادی و اجتماعی و سیاسی زمان خود، سلسله‌مراتب مدیریتی و نظام اجتماعی داشته‌اند. بررسی مدیریت روستایی در ایران نشان می‌دهد تحولات بسیاری در این زمینه رخ داده و مدیریت روستایی فراز و نشیب‌های فراوان را پشت سر گذاشته است (قدیری معصوم و اکبری‌ان رونی‌زی، ۱۳۸۷، ۱۳۶).

در تحقیق حاضر، مدیریت روستایی معادل مدیریت محلی در نظر گرفته شده و آن عبارت است از واحدی عمومی که با مجموعه اختیاراتی در قسمتی از خاک یک کشور، مانند استان و شهرستان، یا نواحی محدودتری، مانند بخش و دهستان [یا شهر و روستا]، برای اداره امور محلی آن قسمت به وجود می‌آید و نقشی مهم در توسعه اجتماعی دارد؛ زیرا به دلیل نزدیک بودن به مردم، اگر به درستی تثبیت شود، مشارکت محلی و تفاهم و کارآمدی و اثربخشی اجرایی را تقویت خواهد کرد. این مدیریت با برقراری نظام عدم تمرکز، در نقاط مختلف خارج از حوزه فعالیت سازمان مرکزی، اجرا می‌شود. البته صلاحیت و قدرت مدیریت محلی در مقایسه با حکومت مرکزی محدودتر است و این اختلاف در همه شئون، اعم از فنی و سازمانی و تخصصی و جغرافیایی و سیاسی، وجود دارد. ایجاد مدیریت‌های محلی و سیاست عدم تمرکز ناشی از ایمان به خلاقیت و استعدادهای فردی و اعتماد به سنجیده‌تربودن تصمیم‌گیری جمع نسبت به تصمیم‌های فردی است. واحدی که در مدیریت محلی مسئولیت امور قانون‌گذاری را بر عهده می‌گیرد اصطلاحاً «شورای شهر یا روستا» یا «انجمن شهر یا روستا» نامیده می‌شود و «شهردار» و «مدیر شهر» و «دهیار» عنوان‌هایی هستند برای مسئول امور اجرایی شهر یا روستا.

اختیار و اقتدار مدیریت‌های محلی را قانون عادی (قوة مقننه) تعیین می‌کند که به منظور تمرکززدایی به آن‌ها اعطا شده است. این‌گونه سازمان‌ها عمدتاً باید در مقابل مردم پاسخگو باشند. در برخی موارد نیز در مقابل مقامات حکومتی مسئولیت دارند. مدیران محلی را مردم محل انتخاب می‌کنند و در قبال فعالیت‌هایی که انجام می‌دهند در مقابل مردم محل پاسخگو هستند (مقیمی، ۱۳۸۲، ۶۴).

تا هنگام پیدایش نخستین نشانه‌های دولت مدرن در دوره پهلوی و ایجاد شوراهای محلی

(مصوب قانون اختیارات دکتر مصدق در سال ۱۳۳۱)، تحولات روستاهای ایران متأثر از وضعیت اداره کشور و متکی بر قوانین عرفی ناشی از شرایط فرهنگی، دینی، سیاسی، و اجتماعی بود (عمادی و دربان‌آستانه، ۱۳۸۳، ۴) و مدیریت روستایی به شیوه سنتی امور عمومی ده خود را اداره می‌کرد. با شکل‌گیری انجمن عمران ده در سال ۱۳۳۴ و انجمن ده در سال ۱۳۳۵، مدیریت روستایی وارد مرحله جدیدی شد و کدخدایان در مقام بازوی اجرایی، نقش مجری سیاست‌های توسعه روستایی دولت را بر عهده گرفت (ودیعی، ۱۳۴۸، ۱۸۵).

بعد از انقلاب اسلامی، وظیفه مدیریت روستایی بر عهده شورای اسلامی روستا قرار گرفت؛ اما به مدت بیست سال بدون بازوی اجرایی به فعالیت خود ادامه داد تا اینکه با برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا در اسفندماه ۱۳۷۷ و با تصویب قانون تأسیس دهیاری‌ها در همان سال دهیاری، به منزله بازوی اجرایی شورای اسلامی روستا، در کنار این نهاد محلی، در نوک پیکان مدیریت روستایی قرار گرفت و طی دهه‌های اخیر تغییرات و تحولات متعددی در عرصه نهاد تصمیم‌گیری و اجرایی (شورای اسلامی روستا و دهیاری) به وجود آمد (بدری و نعمتی، ۱۳۸۶، ۱۶۲؛ بدری و موسوی، ۱۳۸۸، ۱۰۱). در حال حاضر بیش از ۲۰۰۰۰ روستا با حدود ۱۷ میلیون نفر جمعیت روستایی (۷۶٪ از کل جمعیت روستاهای واجد شرایط) تحت پوشش خدمات عمرانی و خدمات مدیریت محلی قرار گرفته‌اند و مقرر شده تا پایان برنامه چهارم توسعه ۳۵۶۷۲ روستای واجد شرایط مجوز تأسیس دهیاری دریافت کنند (معاونت امور دهیاری‌ها، ۱۳۸۷، ۵). لیکن هنوز رویکرد و شیوه تمرکززدایی در کشور وضعیت روشن و شفافیت ندارد (خوبروی پاک، ۱۳۸۴، ۵۲).

بررسی نقش و کارکرد مدیریت محلی در همه این دوره‌ها مبین این واقعیت است که رسیدگی به امور کالبدی روستا، از سال‌های بسیار دور تاکنون، جزء وظایف اصلی مدیران روستا بوده است (بدری، ۱۳۸۷). لمتون، در کتاب مالک و زارع در ایران، درباره مدیریت امور روستایی در روزگار ساسانیان می‌نویسد:

مأموری که در رأس دستگاه وصول مالیات قرار داشت واستریوشان سالار (رئیس کشاورزان) خوانده می‌شد. گویا وی در امور کشاورزی و آبیاری نیز نظارت می‌کرده و برای اداره این قبیل امور مقررات وجود داشته است؛ از جمله مقرراتی که مربوط بوده است به انواع مختلف از نه‌ها و نگهداری و تعمیر آن‌ها و طرز استفاده از آن‌ها و ساختن سدها و بندها و پل‌ها و سایر امور (لمتون، ۱۳۶۲، ۵۸).

در زمان‌های متأخر نیز این رویه به شکل‌های دیگر ادامه داشت. این موضوع از مفاد و بندهای قوانین جاری کشور در دوره‌های مختلف به خوبی دریافت می‌شود؛ مثلاً ماده ۸ و ۹ و ۱۰ قانون «لایحه ازدیاد سهم کشاورزان و سازمان عمرانی کشاورزی»، مصوب سال ۱۳۳۱، و

ماده ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ قانون «سازمان عمرانی کشور و ازدیاد سهم کشاورزان»، مصوب سال ۱۳۳۴، نمونه‌هایی مشخص از این دست قوانین‌اند که به مجموعه وظایف و اختیارات انجمن ده و کدخدا در زمینه امور عمرانی و اجتماعی دهات می‌پردازند (همان، ۲۲-۷۱۲).

قانون تأسیس دهیاری‌ها در سال ۱۳۷۷ و اساس‌نامه، تشکیلات، و سازمان دهیاری‌ها مصوب سال ۱۳۸۰ و مواد اصلاحی آن مصوب سال ۱۳۸۲، بر چهل و هشت بند از مجموعه وظایف دهیاری به مثابه بازوی اجرایی شورای اسلامی روستا صحنه می‌گذارد که ده بند از این مجموعه مستقیم به موضوعات و مسائل کالبدی روستاها تأکید می‌کند (اکبری و عبدالهی، ۱۳۸۷، ۱۵۸-۱۶۵) و ده بند نیز جایگاه قانونی دهیاران را در مدیریت زیرساخت‌های روستایی تعیین می‌نماید (دربان‌آستانه، ۱۳۸۷، ۱۷-۱۹). مضاف بر اینکه ماده ۳ قانون «تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا، و شهرک و نحوه تعیین آن‌ها» مصوب سال ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی نیز کنترل و نظارت بر احداث هر گونه ساخت‌وساز در داخل محدوده را به دهیاری‌ها واگذار کرده است (اکبری و عبدالهی، ۱۳۸۷، ۵۷۶).

بررسی‌ها نشان می‌دهد تاکنون مطالعات و تحقیقات بی‌شماری (قنبری، ۱۳۸۷؛ ایمانی جاجرمی و کریمی، ۱۳۸۸؛ لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸؛ دربان‌آستانه و همکاران، ۱۳۸۹؛ ایمانی جاجرمی و همکاران، ۱۳۹۰؛ اژدری‌فر و همکاران، ۱۳۹۰) در زمینه مدیریت روستایی و ارزیابی عملکرد آن و نیز نقش مدیران محلی در توسعه روستایی انجام شده است. تحقیقات مرتبط با بُعد کالبدی سکونتگاه‌های روستایی نیز عموماً به بررسی و ارزیابی آثار طرح‌های به‌سازی و هادی روستایی معطوف و محدود است (برزو، ۱۳۸۹؛ موسوی قهدریجانی، ۱۳۷۴؛ شارع‌پور، ۱۳۷۰؛ وثوقی، ۱۳۶۸). از این رو، ملاحظه می‌شود که نقش مدیریت محلی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر توسعه کالبدی آن موضوعی است که کمتر بدان پرداخته می‌شود.

برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، علاوه بر اینکه کوششی برای جهت‌بخشیدن به تکامل محیط زندگی بشر است، بازتاب تکامل زندگی اجتماعی نیز محسوب می‌شود. توسعه کالبدی در روستاها عمدتاً با ساختار کالبدی مناطق روستایی مرتبط است و آن‌گاه با مضامین و مؤلفه‌هایی چون کاربری اراضی، ارتباطات و حمل‌ونقل، تأسیسات و تجهیزات زیربنایی، مسکن، کار، تفریح، گردشگری، و رفاه عمومی که روستاییان به‌تنهایی قادر به تأمین آن نیستند در ارتباط قرار می‌گیرد. در توسعه کالبدی تلاش می‌شود از طریق برنامه کالبدی فرایندهای اجتماعی هدایت شود. بنابراین هدایت پویای روستاهای اجتماعی با بهره‌برداری مفیدتر از فضا و محیط طبیعی برای

زندگی انسان میسر است. از این رو، توسعه کالبدی هم با عنصر فضا و هم با جامعه مربوط می‌شود. پس، برنامه‌ریزی توسعه کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی جست‌وجویی است برای مطلوب‌ترین حالت سازگاری بین فضا و جامعه به نفع جامعه (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۳). با توجه به اینکه برای ایفای نقش مدیران محلی در حوزه عمل و مداخله در فرایند توسعه روستا و از جمله توسعه و گسترش فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی زمینه و پشتوانه قانونی وجود دارد، این سؤال کلی مطرح می‌شود که آیا اصولاً مدیریت روستایی سطح خرد در فرایند توسعه کالبدی روستاها نقش‌آفرین و تأثیرگذارند؟ برای تبیین نقش مدیران محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی چه معیارهایی را می‌توان در نظر گرفت؟ آیا بین این معیارها تفاوتی وجود دارد؟

از این رو، تحقیق حاضر در پی آن است که با پرداختن به ابعاد مختلف فرایند توسعه فیزیکی روستا- اعم از توسعه و بهبود امکانات و خدمات، وضعیت مسکن، بهبود بهداشت محیط زیست، وضعیت مالی، و عمران و مسائل فیزیکی روستا- نحوه مدیریت آثار اقتصادی و اجتماعی طرح‌های کالبدی و نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی و اثرگذاری آن در تقویت روابط اجتماعی را بررسی کند. بر این اساس، حوزه‌ای روستایی از شهرستان آران و بیدگل انتخاب و نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، به منزله هدف اصلی، در تعدادی از روستاهای نمونه این محدوده روستایی مطالعه و بررسی شد.

ملاحظات نظری

اندیشه اداری و دانش مدیریت و هدایت و رهبری موضوعاتی است که با زندگی اجتماعی انسان همراه است (حقیقی، ۱۳۷۸، ۵) و سبب می‌شود شناسایی جامع ساختار حکومت محلی در کشورهای در حال توسعه موضوعی کلیدی باشد (Zhang et al, 2002, 3). روستاها، به منزله اولین واحدهای اجتماعی و مرکز استقرار و اسکان انسان‌ها، سازمان اجتماعی و مدیریت داشته‌اند (طالب، ۱۳۷۶، ۵)؛ ولی، به دلیل داشتن جمعیت‌های آسیب‌پذیر در نواحی روستایی، اغلب قادر به تأمین سرویس‌های دسترسی ارائه‌شده توسط سطح بالاتری از دولت نیستند. بنابراین، تکیه بر جوامع و مدیریت محلی برای تأمین نیازهای اساسی مقوله‌ای مهم به‌شمار می‌رود (World Bank, 2009). مدیریت روستایی به معنی برنامه‌ریزی برای روستا، سازماندهی اقدامات توسعه‌ای، و هماهنگی و نظارت بر اقدامات انجام‌شده است؛ به گونه‌ای که فرایند توسعه پایدار روستایی را به نحوی تقویت کند که در سطح

متعارف جامعه زمینه و محیطی مناسب برای زندگی راحت‌تر و کارآمدتر روستاییان، به تناسب ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی، فراهم شود (دربان‌آستانه، ۱۳۸۴، ۱۵).

مدیریت روستایی از دوره پدرسالاری در اوایل قرن بیستم به دوره دولت‌گرا در اواسط قرن بیستم و به دوره جدید حکمروایی در آستانه قرن بیست و یکم تغییر یافته است. این گذار هم بازتاب بخشی از بازساخت روستایی است و هم الزامی مهم برای شکل‌گیری و اجرای سیاست روستایی، ساماندهی جوامع، اقتصاد، محیط‌های روستایی، و توزیع قدرت در نواحی روستایی (Woods, 2005, 160). در دهه‌های اخیر گذار از دولت به سوی فرایندهای نوین اداره نواحی روستایی، یعنی حکمروایی در مناطق روستایی، مطرح شد که مرز بین حکومت و جامعه مدنی محسوب می‌شود و به نحوی بر مشارکت حکومت‌ها، شرکت‌های خصوصی، شهروندان، و اجتماعات محلی برای طراحی و اجرای سیاست‌های اقتصادی و اصلاحات اجتماعی و زیست‌محیطی دلالت دارد (Cheshire et al, 2007). بنابراین، مدیریت توسعه روستایی فرایندی چندجانبه است شامل سه رکن مردم، دولت، و نهادهای عمومی. در این فرایند، با مشارکت مردم و از طریق تشکیلات و سازمان‌های روستایی، برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی تدوین و ارزیابی می‌گردد و بر اجرای آن‌ها نظارت می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۳، ۲۱۲).

مدیریت روستایی، به منزله یکی از مؤلفه‌های اساسی برای نیل به توسعه روستایی، متأثر از راهبردهای کلان ملی و رهیافت‌های موجود در زمینه مدیریت است. جان ترنر نیز، در نظریه شراکت، درباره نقش دولت و مردم در مدیریت روستایی بر این باور است که به جای اینکه دولت یا مردم فراهم‌کننده یا تصمیم‌گیرنده باشند هم دولت و هم مردم با هم این وظیفه را انجام می‌دهند (همان، ۱۵۲). بنابراین، امروزه استفاده از شیوه‌های مشارکتی و تعاملی و رقابت سالم در مدیریت نوین روستایی از اصول اساسی برای دستیابی به اهداف توسعه روستایی است. این تعامل از نظر مدیریتی چهار بعد دارد: تعامل شورا و دهیاری با یکدیگر؛ تعامل شورا و دهیاری با نهادهای دولتی و مدنی به‌ویژه در بُعد کالبدی با بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مهندسان مشاور، و معماران بومی؛ تعامل شورا و دهیاری با مردم؛ و تعامل شورا و دهیاری با نهادهای مردم‌نهاد (از جمله شورای حل اختلاف و تعاونی‌ها) و بازار یا فضای کسب و کار (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۳۳-۱۳۴).

با این تفاسیر می‌توان اذعان کرد مدیریت روستایی از جنبه‌های مختلف همواره جای مطالعه

و بررسی دارد. یکی از این جنبه‌ها، که نقشی مؤثر در فرایند توسعه و تقویت عملکرد مدیریت روستایی دارد، بررسی و تحلیل نقش مدیریت روستایی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی است. توسعه روستایی فرایندی جامع و چندبعدی است که از این ابعاد می‌توان به بعد فیزیکی و کالبد سکونتگاه‌های روستایی اشاره کرد. چنانچه هدف کلان مدیریت روستایی حرکت در جهت رسیدن به وضعیت مطلوب با استفاده از پتانسیل‌ها و امکانات و توان‌های بالقوه و بالفعل موجود در روستا فرض شود، که در تلاش است هم‌سو با بهبود وضعیت جامعه روستایی گام بردارد (طالب، ۱۳۷۶، ۶)، می‌توان بعد کالبدی روستا را نیز از مسائل حائز اهمیت در فرایند برنامه‌ریزی توسعه این نواحی دانست؛ که از عناصر ساختاری بسیار مهم توسعه سکونتگاه‌های روستایی در جهت حمایت از فقرای روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی به‌شمار می‌رود.

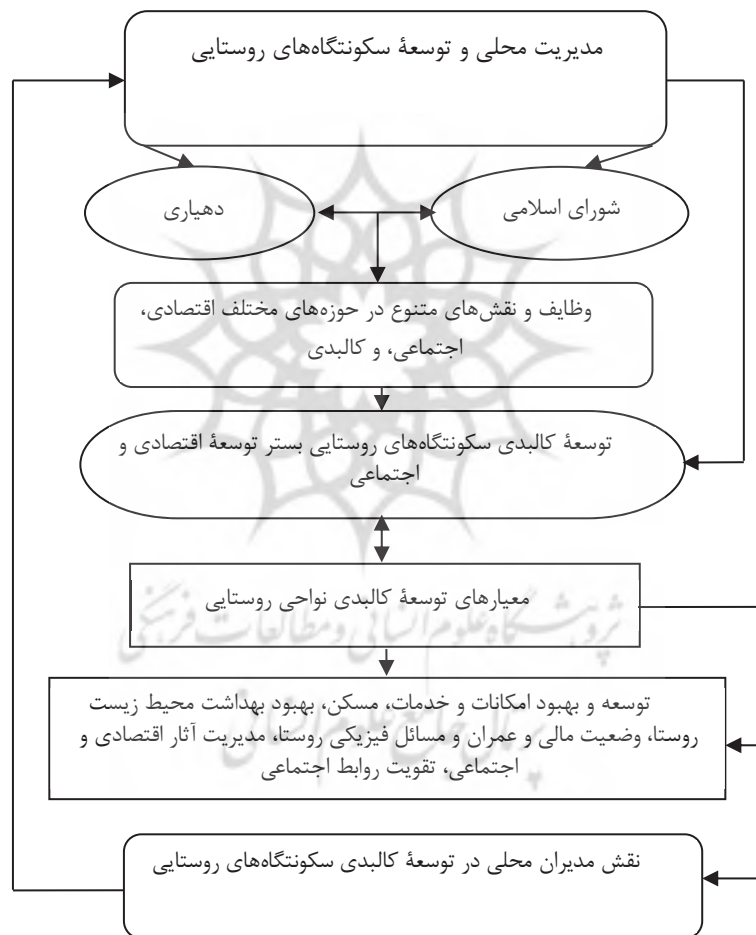
امروزه، در مباحث توسعه، مطالعات توسعه منطقه‌ای و محلی و یکپارچه‌کردن پژوهش‌های سطح خرد در مکان‌های مشخص با پروژه‌های کلان در اقتصاد و جامعه برای کاهش مشکلات اساسی مانند فقر، نابرابری توزیع منابع، و فرسایش محیط به‌منظور پیشرفت سیاست توسعه منطقه‌ای و محلی ضروری است. به عبارت دیگر، یکپارچه‌سازی و تمرکز بر فضا و مکان با معیارهای طراحی شده مستلزم درک این نیازهاست؛ زیرا بسیاری از مشکلات برنامه‌ریزی به دلیل استفاده نامناسب از مفهوم فضا است. در شیوه‌های مرسوم برنامه‌ریزی، فضا و کالبد به صورتی نپذیرفتنی جدا از دیگر جنبه‌های زندگی و توسعه دیده می‌شود. یعنی سازمان فضایی بدون ارتباط با روابط اجتماعی مطرح می‌شود و هم‌پیوندی میان فضا و قدرت‌های اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی لحاظ نمی‌گردد. چنین نگاهی است که ایده‌های خاص را درباره اینکه جهان چگونه است یا چگونه باید باشد منعکس می‌سازد و شکل می‌دهد. در این دیدگاه، مناطق بستری برای مطالعات موردی‌اند که بخشی از پویای اجتماعی توسعه است. یعنی اجتماعات و جوامع، در چارچوب بخشی بزرگ، به صورت سرزمین تعریف می‌شوند که در آن هویت اجتماعی با پیوستگی زمینی گره می‌خورد. در این چارچوب در سال‌های اخیر رشد علاقه‌مندی به نقش فضا و مکان در توسعه قلمرو پژوهشی تازه را در زمینه جغرافیا و دانش‌های همسایه آن، با نام «مطالعات جا»، شکل داده است (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰، ۲۲۲-۲۲۴). در ارتباط با توسعه روستاها با نگرشی عمیق‌تر باید به این موضوع توجه شود که در رویکرد توسعه پایدار برنامه‌ریزی نیازمند ارائه تصویری چندبعدی از فضای مورد مطالعه است. پیوند ابعاد پایداری، به‌ویژه پایداری اجتماعی و نهادی و اقتصادی و محیطی، مسئله‌ای

بسیار مهم در برنامه‌ریزی توسعه پایدار مناطق روستایی است و اصولاً کالبد سکونتگاه‌های روستایی بستری برای عملکرد اقتصادی و اجتماعی آن‌ها محسوب می‌شود. بنابراین، تحول و ساماندهی کالبدی نخستین گام به‌منظور ارتقای عملکرد سکونتگاه‌هاست (رضوانی، ۱۳۸۳، ۱۱۱). در این میان مشارکت مردم و دخالت مدیریت محلی به‌منزله نهاد برخاسته از بطن جامعه روستایی در فرایند توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی و ایجاد فضای مناسب زیست و فعالیت نقشی مؤثر ایفا می‌کند.

در ایران نقاط روستایی و جوامع روستانشین از دیرباز سلسله‌مراتب مدیریتی و نظام اجتماعی متناسب با اوضاع و احوال اقتصادی و اجتماعی و سیاسی زمان خود را داشتند. این مدیریت همواره دستخوش تغییر و تحول بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل جهاد سازندگی و تصویب قوانین احیا و واگذاری زمین (هیئت‌های هفت‌نفره) و همچنین بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، روستاییان کشور با نهادهای تازه، که نمایندگان انقلاب بودند، آشنا شدند (طالب، ۱۳۷۱، ۴۸). جهاد سازندگی و هیئت‌های هفت‌نفره به پل واسطی نیاز داشتند تا بتوانند اهداف دولت انقلابی را در روستاها پیش ببرند. از این رو، در جهت پیشبرد اهداف خود، شوراهای اسلامی روستایی را تشکیل دادند. هرچند قانون تشکیل شوراهای اسلامی کشور در تاریخ ۱۰ شهریورماه ۱۳۶۱ به تصویب رسید، انتخاب اعضای شوراها در این دوره بدون دخالت مردم و از طرف جهاد سازندگی انجام می‌گرفت که مطابق تصمیمات بعدی خانه همیار روستا، به منزله نهاد اجرایی، در روستا از سوی جهاد سازندگی پیشنهاد و تشکیل گردید (حسام، ۱۳۸۲، ۱۱). با شروع دوره جدید شوراها در سال ۱۳۷۵ و انتخاب شوراها با نظر مستقیم مردم میزان مشارکت مردمی در مدیریت روستایی تقویت گردید. اما از آنجا که وظایف شوراها در این دوره بیشتر تصمیم‌گیری و قانون‌گذاری بود، از سال ۱۳۷۷ قانون تأسیس دهیاری‌ها به مثابه بازوی اجرایی شوراهای اسلامی روستایی به تصویب رسید و بدین طریق مدیریت نوین روستایی بر مبنای مشارکت مردمی در روستا شکل گرفت. در بیانی کلی، دهیاری سازمانی است که بخش‌هایی از مدیریت محلی روستا را بر عهده دارد؛ در حالی که نهادی مستقل است و با اتکا به مشارکت اهالی، در چارچوب مدیریت محلی، فعالیت می‌کند (قاسمی، ۱۳۸۸، ۵۰). امروزه مدیریت سکونتگاه‌های روستایی بر عهده دو نهاد محلی، یعنی شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها، است که بر مبنای شرح وظایف مصوب متولی اجرای سیاست‌های توسعه سکونتگاه‌های روستایی در ابعاد مختلف به‌ویژه در بعد کالبدی‌اند.

در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت توسعه هدف غایی مدیریت روستایی است. چندی بعدی بودن فرایند توسعه در نواحی روستایی و لزوم توجه به بعد کالبدی به مثابه بستر و زمینه کارکردهای اقتصادی و اجتماعی از عناصر مهم ساختاری در مدیریت توسعه سکونتگاه‌های روستایی به‌شمار می‌رود. بنابراین، نظم‌بخشیدن به کالبد سکونتگاه‌های روستایی، به منزله زیربنای توسعه پایدار این نواحی، از وظایف مهم مدیریت محلی در قالب دو نهاد شورای اسلامی روستا و دهیاری است (شکل ۱).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر، از آنجا که در جهت توسعه دانش کاربردی مدیریت محلی در حوزه فعالیت دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی روستایی (مدیریت روستایی) انجام می‌گیرد و نتایج آن می‌تواند در نظام برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری قابل استفاده باشد، از نوع کاربردی و به لحاظ روش غالب تحقیق پیمایشی و مبتنی بر روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) است. با توجه به هدف مورد نظر، یازده روستای واقع در محدوده تقسیمات کشوری شهرستان آران و بیدگل، که جزء روستاهای دارای پنجاه خانوار و بیشتر هستند و حداقل پنج سال از اجرای طرح هادی آن‌ها گذشته، انتخاب شدند.

سطح تحلیل روستا و واحد تحلیل آن مشتمل بر مدیران محلی و خانوارهای ساکن در این یازده روستاست. از این رو، جامعه آماری این پژوهش دهیار و دو تن از اعضای شورای اسلامی هر یک از روستاهای مورد نظر همراه ۱۹۲ خانوار نمونه (از بین ۳۴۱۵ خانوار ساکن) را شامل می‌شود. از هر روستا سه پرسشنامه در سطح مدیریت محلی و پانزده تا بیست پرسشنامه در سطح خانوارها، با استفاده از شیوه تسهیم، تکمیل شده است. برای تبیین نقش مدیران محلی، با مطالعه و تحلیل محتوای اسناد و مدارک مربوط، تعداد سی نماگر در قالب هفت معیار عمده انتخاب شد و سی نفر از متخصصان حوزه‌های مطالعاتی مرتبط (جغرافیا، برنامه‌ریزی روستایی، مدیریت، جامعه‌شناسی) با استفاده از روش دلفی آن را ارزیابی و تأیید کردند. سنجش پایایی پرسشنامه، با استفاده از روش آلفای کرونباخ، برای پرسشنامه خانوار معادل ۰/۹۱۳ و برای مدیران محلی ۰/۸۰۷ به دست آمد. همچنین، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از بسته آماری SPSS (آمار توصیفی و استنباطی) استفاده شد.

محدوده مطالعه شده

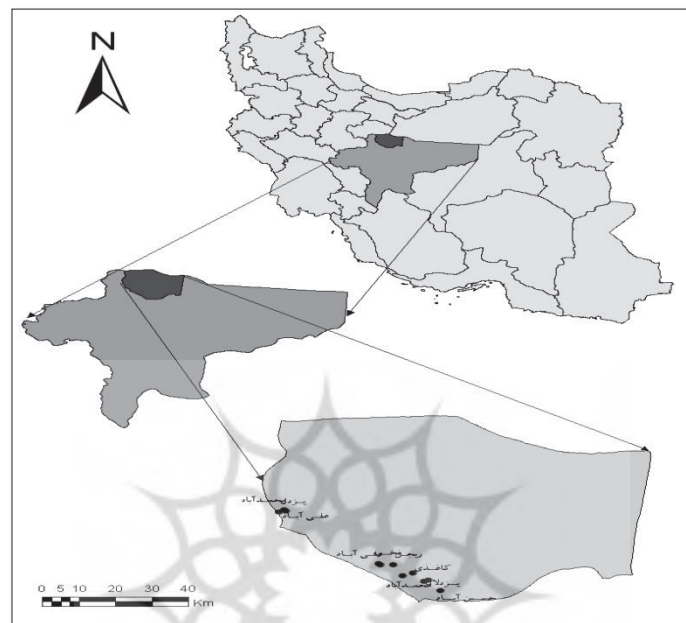
شهرستان آران و بیدگل جزء شهرستان‌های استان اصفهان است که بر اساس آمار سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۹۰۴۹۲ نفر جمعیت دارد. حدود ۱۵/۳ درصد این جمعیت روستایی است. این شهرستان مشتمل بر دو بخش مرکزی و کویرات، سه دهستان، چهار نقطه شهری و چهل و سه آبادی مسکونی است. حدود ۲۸ درصد (دوازده آبادی) جزء آبادی‌های دارای پنجاه خانوار و بیشتر است. جز یک آبادی، یازده روستای مورد مطالعه نقطه روستایی به‌شمار می‌آیند (جدول ۱ و شکل ۲).

جدول ۱. برخی اطلاعات روستاهای مطالعه‌شده

سال بازنگری	سال تهیه طرح هادی	زمان شروع فعالیت دهیاری	تعداد اعضای شورای اسلامی	نرخ اشتغال (%)	میزان باسوادی (%)	جمعیت	آبادی	دهستان	بخش
-	۱۳۸۴	۱۳۸۲	۳	۵۶٫۵	۸۰	۶۱۶	ریجن	کویرات	
-	۱۳۸۴	۱۳۸۲	۵	۵۷٫۳	۸۶٫۲	۱۸۴۹	محمدآباد	کویرات	
-	۱۳۷۳	۱۳۸۲	۳	۶۴٫۹	۷۶٫۹	۶۲۴	علی آباد	کویرات	
-	۱۳۸۶	۱۳۸۲	۳	۵۹	۸۰٫۹	۴۴۵	فخره	کویرات	
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۵	۵۲٫۳	۸۲٫۹	۱۶۸۶	حسین آباد	کویر	کویرات
-	۱۳۸۶	۱۳۸۲	۳	۳۸٫۲	۸۲	۲۶۲	یزدلان	کویر	
-	۱۳۸۲	۱۳۸۲	۵	۶۰٫۷	۸۴٫۷	۱۴۹۰	کاغذی	کویر	
-	۱۳۸۶	۱۳۸۲	۳	۴۲٫۶	۷۹٫۹	۵۵۴	قاسم آباد	کویر	
۱۳۸۷	۱۳۷۳	۱۳۸۲	۵	۴۴	۸۵٫۲	۱۹۰۳	محمدآباد	سفیددشت	
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۲	۵	۴۸٫۱	۸۳٫۸	۱۳۳۰	علی آباد کویر	سفیددشت	مرکزی
۱۳۸۷	۱۳۷۳	۱۳۸۲	۵	۴۸٫۹	۸۴٫۷	۲۲۱۲	یزدل	سفیددشت	

منابع: ۱. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی شهرستان آران و بیدگل، ۱۳۹۰

۲. محاسبات انجام‌شده بر اساس اطلاعات سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵

شکل ۲. موقعیت محدوده مطالعه شده در شهرستان آران و بیدگل و استان

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در قالب یافته‌های توصیفی و تحلیلی قابل طرح است.

یافته‌های توصیفی

جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران محلی و ساکنان محلی است. مدیران محلی شامل سی و سه مرد با میانگین سنی ۴۵٫۱ است که بیشترین آن‌ها (۳۸٫۵٪) از تحصیلات متوسطه برخوردارند. مدت زمان فعالیت آن‌ها به عنوان دهیار و شورای اسلامی روستا از دو تا شش سال اظهار شده است. همچنین ۶۰٫۶ درصد در کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی شرکت کرده‌اند و تأثیر این کلاس‌ها را عمدتاً در سطح زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند. ساکنان محلی مشتمل بر ۱۹۲ مرد با میانگین سنی سی سال است که تحصیلات بیشتر آن‌ها (۳۶٫۵٪) در سطح متوسطه است و عمدتاً مشاغل خدماتی (۴۹٪)

دارند. از نظر سطح سواد، مدیران محلی جوان‌تر از سطح تحصیلات بالاتری برخوردارند (حدود ۳۰٪ فوق دیپلم و بالاتر). تعداد افرادی که فوق دیپلم و لیسانس دارند در جامعه نمونه سرپرست خانوارهای ساکن بسیار پایین است (۷٪). با وجود این، بیشتر آن‌ها از حداقل سطح سواد (ابتدایی و راهنمایی) برخوردارند (جدول ۲).

جدول ۲. سطح سواد مدیران محلی و سرپرست خانوارهای نمونه بر حسب گروه‌های سنی در محدوده مطالعه‌شده

گروه‌های سنی	متغیر	سطح تحصیلات (%)				کل
		ابتدایی	راهنمایی	متوسطه	فوق دیپلم لیسانس	
۲۰-۲۹	ساکنان	۱,۸	۲۳,۶	۳۴,۵	۲۱,۸	۱۰۰
	مدیران	۰	۰	۰	۱۰۰	۱۰۰
۳۰-۳۹	ساکنان	۰	۷,۷	۳۸,۵	۱۹,۲	۱۰۰
	مدیران	۰	۰	۵۰	۵۰	۱۰۰
۴۰-۴۹	ساکنان	۱۲,۵	۲۵	۳۷,۵	۲۵	۱۰۰
	مدیران	۰	۲۰	۴۰	۲۰	۱۰۰
۵۰-۶۰	ساکنان	۲۵	۰	۷۵	۰	۱۰۰
	مدیران	۴۰	۰	۴۰	۲۰	۱۰۰
کل	ساکنان	۵۷,۳	۲۷,۱	۸,۳	۴,۲	۱۰۰
	مدیران	۱۵,۴	۱۵,۴	۳۸,۵	۷,۷	۱۰۰

منبع: محاسبات انجام‌شده بر اساس اطلاعات میدانی، ۱۳۹۰

برخی دیگر از ویژگی‌ها و خصوصیات مدیران محلی در جدول ۴ آمده است. آن گونه که از اطلاعات جمع‌آوری شده مستفاد می‌شود اعضای شوراهای اسلامی و دهیاران روستاهای مطالعه شده در زمینه توسعه و عمران روستاهای محل فعالیت خود با مسئولان اجرایی تعاملی بسیار خوب و سازنده دارند. به همین دلیل از نظر همکاری و مشارکت با بنیاد مسکن در تهیه طرح هادی روستا و تعامل با مسئولان بنیاد مسکن انقلاب در زمینه نحوه اجرای طرح هادی میزان تأثیرگذاری این ارتباطات را در حد زیاد و خیلی زیاد می‌دانند. در عین حال، تعامل سازنده و مؤثر بین اعضای شورای اسلامی و دهیار روستا، با تقویت همبستگی درونی روستاها، بر تأثیرات مثبت و سازنده تعامل با دستگاه‌های اجرایی خارج از روستا می‌افزاید (جدول ۳).

جدول ۳. فعالیت و عملکرد مدیران محلی در حیطة وظایف در روستاهای مطالعه‌شده

میزان تأثیرگذاری	داشته/ دارد		میزان تأثیرگذاری				مصادر
	بلی	خیر	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	
۴۰	۴۵	۱۵	۰	۰	۳۹,۴	۶۰,۶	شرکت در کلاس‌های آموزشی
۳۹,۴	۳۹,۴		۶,۱	۰	۱۵,۲	۸۴,۸	تعامل سازنده و مؤثر بین اعضای شورای اسلامی و دهیار روستا
۳۰,۳	۳۳,۳	۱۲,۱	۹,۱	۶,۱	۹,۱	۹۰,۹	همکاری و مشارکت با بنیاد مسکن در تهیه طرح هادی روستا و توجه به نظرات
۱۵,۲	۳۶,۴	۱۵,۲	۰	۱۵,۲	۱۸,۲	۸۱,۸	شرکت در جلسات تصویب طرح هادی و میزان توجه به نظرات
۳۳,۳	۳۰,۳	۱۵,۲	۶,۱	۶,۱	۹,۱	۹۰,۹	تعامل با مسئولان بنیاد مسکن انقلاب در زمینه نحوه اجرای طرح هادی
۳۹,۴	۴۵,۵	۶,۱	۰	۳	۶,۱	۹۳,۹	ارتباط و تعامل با بخشدار و فرماندار در زمینه مسائل توسعه و عمران روستا
۴۲,۲	۲۷,۳	۲۱,۲	۶,۱	۰	۲۱,۲	۷۸,۸	تعامل با مسئولان سایر دستگاه‌های دولتی در زمینه مسائل توسعه و عمران روستا
۶,۱	۲۴,۲	۳۹,۴	۶,۱	۶,۱	۱۸,۲	۸۱,۸	بهره‌مندی از کمک‌های مالی نهادهای دولتی مرتبط با توسعه و عمران روستا

منبع: داده‌های جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی

از سوی دیگر، مقایسه دیدگاه ساکنان و مدیران محلی در زمینه فرایند تهیه تا اجرای طرح‌های توسعه کالبدی روستا، بر مبنای هشت نماگر سنجش میزان هم‌گرایی مردم و مدیران محلی، نشان می‌دهد به جز در سه مورد (تعامل مردم و مدیران در اجرای طرح هادی، بهبود وضعیت اقتصادی روستا به تبع اجرای طرح کالبدی، آرایش مناسب فضای کالبدی روستا به تبع اجرای طرح‌های کالبدی)، که اختلاف دیدگاه ساکنان و مدیران محلی به لحاظ آماره مورد استفاده معنادار نیست، در بقیه موارد بین دیدگاه دو جامعه مورد نظر تفاوتی معنادار وجود دارد (جدول ۴).

جدول ۴. دیدگاه ساکنان و مدیران محلی در ارتباط با فرایند تهیه تا اجرای طرح‌های توسعه کالبدی روستا

نماگر	ساکنان		مدیران		کل		مقدار z	سطح معناداری
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
تطابق طرح هادی با ویژگی‌ها و شرایط محلی	۲٫۷	۱٫۳	۳٫۶	۱٫۱	۳٫۱۵	۱٫۲۷	-۳٫۶۶	۰٫۰۰
عملی بودن مشارکت مردم در اجرای طرح‌های کالبدی	۳٫۴	۱٫۲	۴	۱٫۱	۳٫۷	۱٫۱۸	-۲٫۳۸	۰٫۰۲
مشارکت و همبستگی بین مردم و مدیران	۳	۱٫۳	۳٫۵	۱٫۲	۳٫۲۵	۱٫۲۸	-۱٫۸۴	۰٫۰۷
تعامل مردم و مدیران در اجرای طرح هادی	۳٫۱	۱٫۰۶	۳٫۳	۱٫۵	۳٫۲	۱٫۱۳	-۱٫۱۸	۰٫۲۴
بهبود شرایط زیست‌محیطی روستا به‌تبع اجرای طرح کالبدی	۳٫۴	۱٫۱	۴	۰٫۹	۳٫۷	۱٫۱۶	-۲٫۹۴	۰٫۰۰
بهبود انسجام اجتماعی روستا به‌تبع اجرای طرح کالبدی	۳٫۱	۱٫۲	۳٫۶	۱٫۲	۳٫۳۵	۱٫۲۶	-۱٫۸	۰٫۰۷
بهبود وضعیت اقتصادی روستا به‌تبع اجرای طرح کالبدی	۲٫۱	۱٫۳	۲٫۴	۱٫۳	۲٫۲۵	۱٫۲۹	-۱٫۱۶	۰٫۲۵
آرایش مناسب فضای کالبدی روستا به‌تبع اجرای طرح‌های کالبدی	۳٫۵	۱٫۳	۳٫۷	۱٫۱	۳٫۶	۱٫۳۱	-۰٫۵۵	۰٫۵۹

منبع: تحلیل‌های آماری بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی

این وضعیت را تا حد زیادی می‌توان با غیر مشارکتی بودن فرایند تهیه طرح‌های کالبدی و در نتیجه ناآشنایی آحاد روستاییان با این موضوع (در مقایسه با مدیران محلی) مرتبط دانست.

نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی روستاها

در این قسمت نقش مدیریت محلی در هر یک از معیارهای تعیین شده از دیدگاه ساکنان محلی و نیز خود مدیران بررسی می‌شود. جدول ۵ میانگین رتبه‌ای و انحراف معیار هر یک از نماگرها را به تفکیک دیدگاه ساکنان و مدیران محلی نشان می‌دهد.

توسعه و بهبود امکانات و خدمات: نماگرهای انتخابی در این معیار شامل پنج نماگر است. بر اساس محاسبات انجام شده از دیدگاه ساکنان و مدیران محلی، میانگین رتبه‌ای این معیار برابر ۳/۱ و انحراف معیار آن برابر ۰/۸۲ است. محاسبات انجام شده به تفکیک هر یک از گروه‌های مطالعه نشان می‌دهد میانگین رتبه‌ای دیدگاه ساکنان محلی برابر ۳/۰۵ (انحراف معیار ۰/۸۳) و از دیدگاه مدیران محلی میانگین رتبه‌ای برابر ۳/۵ (انحراف معیار ۰/۷) است. در بین نماگرهای این معیار، نماگر «توسعه و بهبود امکانات و خدمات زیربنایی» با میانگین رتبه‌ای ۳/۵ و نماگر «بهبود خدمات آموزشی» با میانگین رتبه‌ای برابر ۲/۴۷ به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین رتبه‌ای را دارند.

مسکن: به منظور تبیین نقش مدیریت محلی در توسعه، چهار نماگر انتخاب شد. محاسبات نشان می‌دهد میانگین رتبه‌ای این معیار از دیدگاه جامعه مورد مطالعه برابر ۳/۷ و از دیدگاه ساکنان محلی و مدیران این میانگین به ترتیب برابر ۳/۷ و ۳/۸ است. بین نماگرهای این معیار، نماگر «نظارت کافی و مناسب بر ساخت و ساز» بیشترین میانگین (۳/۸۳) و نماگر «ارائه تسهیلات در زمینه اخذ مجوز ساخت و ساز برای روستاییان» کمترین میانگین (۳/۶۴) را دارد.

بهبود بهداشت محیط زیست روستا: بر اساس یافته‌های پرسشنامه، میانگین رتبه‌ای دیدگاه جامعه آماری در زمینه نقش مدیران محلی در این معیار بین ۳/۶۳ (نماگر اهمیت دادن به توسعه فضای سبز روستا) تا ۲/۵۶ (نماگر توجه به جمع‌آوری فضولات دامی روستا و نظافت معابر عمومی) در نوسان است. همچنین بررسی دیدگاه هر یک از دو جامعه آماری نشان می‌دهد میانگین این معیار در دیدگاه ساکنان محلی از ۳/۶ تا ۲/۳ و از دیدگاه مدیران محلی از ۳/۸ تا ۳/۵ در نوسان است.

وضعیت مالی: این معیار شامل پنج نماگر است که بر اساس محاسبات انجام شده نماگر «وصول عوارض از ساکنان» با میانگین ۳/۵۶ و نماگر «جلب حمایت‌های مالی ساکنان روستا»

جدول ۵. میانگین و انحراف معیار دیدگاه مدیران و ساکنان محلی به تفکیک هر یک از نماگرها

انحراف معیار	مدیران		ساکنان		نماگر	معیار
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
۱،۱۵	۳،۶	۰،۹۹	۳،۷	۱،۱	۳،۵	توسعه و بهبود خدمات زیربنایی
۱،۳۸	۲،۶	۱،۳	۲،۸	۱،۴	۲،۴	توسعه و بهبود خدمات آموزشی فرهنگی روستا
۱،۱۱	۳،۵۵	۰،۸۷	۳،۷	۱،۱	۳،۴	بهبود خدمات بهداشتی درمانی
۱،۳۸	۳	۱،۵	۳،۴	۱،۳	۲،۶	بهبود خدمات تولیدی در روستا
۱،۱۶	۳،۵۵	۱،۱	۳،۸	۱،۲	۳،۳	ساماندهی امکانات و خدمات در جهت سهولت دسترسی روستاییان
۱،۳۸	۳،۷	۱،۳	۳،۷	۱،۳	۳،۷	تمک و واگذاری زمین برای کاربری‌های مسکونی در روستا
۱،۱۵	۳،۸	۰،۸۷	۴،۱	۱،۲	۳،۵	مقاوم‌سازی مساکن روستایی
۱،۰۸	۳،۸	۰،۹۸	۳،۸	۱،۱	۳،۸	نظارت کافی و مناسب بر ساخت‌وساز در روستا
۱،۱۹	۳،۸۵	۰،۷۸	۴،۱	۱،۲	۳،۶	ارائه تسهیلات در زمینه اخذ مجوز ساخت‌وساز
۱،۲۸	۳،۷	۰،۸۹	۳،۹	۱،۳	۳،۵	جمع‌آوری و دفع زباله‌های خانگی و پسماندها
۱،۳۲	۳،۴	۱،۳	۳،۶	۱،۳	۳،۲	جمع‌آوری و دفع فاضلاب روستا
۱،۴۶	۲،۹	۱،۲	۳،۵	۱،۴	۲،۳	توجه به جمع‌آوری و دفع فضولات دامی روستا و نظافت معابر عمومی محیط

معیار	نماگر	ساکنان			معیار	میانگین	انحراف معیار	معیار	میانگین	انحراف معیار	مدیران	کل
		میانگین	انحراف معیار	میانگین								
اهمیت‌دادن به توسعه و بهبود فضای سبز روستا جلوگیری از تخریب اراضی زراعی ناشی از توسعه فیزیکی حفظ و نگهداری چشم‌اندازها و مناظر زیبای روستا وصول عوارض از ساکنان هزینه عوارض اخذشده از مردم در زمینه نیازهای اساسی جلب حمایت‌های مالی دولتی در زمینه توسعه فیزیکی روستا جلب حمایت مردم به منظور دریافت تسهیلات بانکی در جهت پس‌سازی و نوسازی مساکن روستا جلب حمایت‌های مالی دولتی برای توسعه فیزیکی روستا توسعه و اصلاح معابر روستا بهبود روشنایی معابر روستا تأمین اراضی مورد نیاز توسعه روستا بر اساس طرح هادی مصوب کنترل و نظارت مؤثر بر توسعه کالبدی روستا	۱,۲۷	۳,۷	۰,۷۳	۳,۸	۱,۳	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶
	۱,۲۷	۳,۴۵	۰,۹۶	۳,۶	۱,۳	۳,۳	۳,۳	۳,۳	۳,۳	۳,۳	۳,۳	۳,۳
	۱,۲۹	۳,۶۵	۱	۳,۸	۱,۲	۳,۵	۳,۵	۳,۵	۳,۵	۳,۵	۳,۵	۳,۵
	۱,۲۸	۳,۷	۱,۴	۳,۸	۱,۳	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶	۳,۶
	۱,۴۴	۳,۴	۱,۳	۳,۷	۱	۳,۱	۳,۱	۳,۱	۳,۱	۳,۱	۳,۱	۳,۱
	۱,۴	۲,۹	۱,۴	۳,۵	۱,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳
	۱,۴۶	۳,۰۵	۰,۹۷	۳,۷	۱,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴
	۱,۴۵	۳,۱	۱,۱	۳,۹	۱,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳
	۱,۲۵	۳,۸	۰,۶۴	۴,۲	۱,۲	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴
	۱,۰۷	۴,۰۵	۰,۶۵	۴,۴	۱	۳,۷	۳,۷	۳,۷	۳,۷	۳,۷	۳,۷	۳,۷
۱,۱۹	۳,۹۵	۰,۷۱	۴,۵	۱,۱	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۴	
۱,۰۳	۳,۵	۰,۹۸	۴	۰,۹	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	

معیار	نماگر	ساکنان		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	مدیران	میانگین	انحراف معیار	کل
		میانگین	انحراف معیار								
مدیریت آثار	تملك اراضى و اختصاص آن به کاربری‌های پیشنهادی طرح هادی	۲٫۴	۱٫۴	۳٫۶	۱٫۲	۳	۱٫۴۵				
	ایجاد درآمد به‌تبع اجرای طرح هادی	۲٫۴	۱٫۲	۲٫۴	۱٫۶	۲٫۴	۱٫۲۲				
	بهره‌گیری از نیروی بومی در اجرای پروژه طرح‌های کالبدی	۳٫۷	۱٫۳	۴٫۱	۰٫۹۳	۳٫۹	۱٫۲۷				
	کارآفرینی در روستا	۲٫۲	۱٫۳	۳٫۸	۱٫۲	۳	۱٫۳۷				
تقویت روابط اجتماعی	تقویت و استفاده از مشارکت اجتماعی در اجرای پروژه‌های توسعه کالبدی (دادن زمین در تعریض و احداث معابر)	۳٫۲	۱٫۲	۴	۰٫۶۳	۳٫۶	۱٫۱۹				
	ایجاد انسجام اجتماعی و جلوگیری از بروز اختلاف بین اهالی در اثر عملیات اجرایی طرح‌های کالبدی	۳٫۶	۱٫۲	۳٫۹	۰٫۶۴	۳٫۷۵	۱٫۱۵				
	جلب و جذب امکانات خارج از روستا برای توسعه روستا از طریق روابط عمومی قوی با مراجع ذی ربط	۲٫۳	۱٫۳	۳٫۴	۱٫۱	۲٫۸۵	۱٫۳۶				

منبع: تحلیل‌های آماری بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی

با میانگین رتبه‌ای ۲/۵ بیشترین و کمترین میانگین را دارند. همچنین در دیدگاه ساکنان محلی میانگین رتبه‌ای نماگرها بین ۳/۶ تا ۲/۳ و در دیدگاه مدیران محلی بین ۳/۸ تا ۳/۵ در نوسان است که در هر دو گروه بیشترین و کمترین میانگین را نماگرهای مورد اشاره دارند.

عمران و مسائل فیزیکی روستا: نماگرهای بررسی نقش مدیریت محلی در این معیار پنج مورد را شامل می‌شود که متوسط میانگین رتبه‌ای آن‌ها از حداقل ۲/۶ برای نماگر «تملک اراضی و اختصاص آن به کاربری‌های پیشنهادی طرح هادی» تا حداکثر ۳/۸ برای نماگر «بهبود روشنایی معابر روستا» در نوسان است. بررسی جامعه آماری نشان می‌دهد در دیدگاه ساکنان میانگین این معیار بین ۳/۷ تا ۲/۴ و بین ۴/۴ تا ۳/۶ در نوسان است.

مدیریت آثار اقتصادی و اجتماعی طرح‌های کالبدی: مدیریت آثار اقتصادی و اجتماعی ناشی از اجرای طرح‌های کالبدی از نقش‌هایی است که مدیران محلی در زمینه توسعه سکونتگاه‌های روستایی ایفا می‌کنند. از این رو، به منظور ارزیابی نقش مدیران محلی در این معیار، سه نماگر «ایجاد درآمد»، «ایجاد کارآفرینی به تبع اجرای طرح‌های هادی»، و «استفاده از نیروی بومی در اجرای طرح‌های کالبدی» انتخاب شدند. بر اساس محاسبات صورت گرفته، سومین نماگر بالاترین میانگین (۳/۷۵) و اولین نماگر پایین‌ترین میانگین (۲/۴۷) را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین در دیدگاه ساکنان محلی میانگین رتبه‌ای نماگرها بین ۳/۷ تا ۲/۲ و در دیدگاه مدیران محلی بین ۴/۱ تا ۲/۴ در نوسان بوده است.

تقویت روابط اجتماعی: برای سنجش این معیار از سه نماگر استفاده شده است. دیدگاه جامعه آماری در زمینه این معیار دارای متوسط میانگین برابر است که حداقل آن ۲/۵ در نماگر «جلب و جذب امکانات خارج از روستا برای توسعه روستا» و حداکثر ۳/۶۶ در نماگر «ایجاد انسجام اجتماعی و جلوگیری از بروز اختلاف بین اهالی» است. همچنین بررسی دیدگاه جامعه آماری نشان می‌دهد متوسط میانگین ساکنان محلی در این معیار برابر ۳/۰۷ و انحراف معیار ۰/۹۴ و میانگین دیدگاه مدیران محلی معادل ۳/۷ و انحراف معیار ۰/۴۶ است.

از مجموع پاسخ ساکنان محلی در معیارها و نماگرهای مورد بحث می‌توان میزان نقش مدیریت محلی را در توسعه کالبدی روستایی سنجید. بر این اساس ۵۰/۵ درصد از ساکنان نقش و عملکرد مدیران محلی را در سطح زیاد و خیلی زیاد ارزیابی می‌کنند، ۱۶/۷ درصد آن را در حد متوسط، و ۳۲/۸ درصد نیز نقش کم و خیلی کمی را برای آنان متصورند.

یافته‌های تحلیلی

با توجه به هدف مطالعه و به منظور تبیین نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آران و بیدگل، بر اساس هفت قلمرو فعالیتی و با بهره‌گیری از تکنیک آماری T تک‌نمونه‌ای، داده‌ها تحلیل شد. با تحلیل این تکنیک آماری مشخص شد مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی نقشی مؤثر دارند. آماره داده‌ها به تفکیک هر یک از معیارهای مورد مطالعه در جدول ۶ می‌آید.

جدول ۶. محاسبه آماری تحلیل داده‌ها در هر یک از معیارهای مطالعاتی

معیار	T	درجه آزادی	معناداری (Sig)	حد	
				پایین‌ترین	بالاترین
توسعه و بهبود امکانات و خدمات	۵۶٫۷۱	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۳٫۱	۳٫۲۲
مسکن	۶۲٫۵۳	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۳٫۷	۳٫۸۱
بهبود بهداشت محیط زیست روستا	۵۶٫۰۲	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۳٫۳	۳٫۴۴
وضعیت مالی	۴۵٫۶۷	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۲٫۷	۲٫۸۵
عمران و مسائل فیزیکی روستا	۵۵٫۵۹	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۳٫۳	۳٫۴۶
مدیریت آثار اقتصادی و اجتماعی	۵۱٫۲۱	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۲٫۹	۳٫۰۱
تقویت روابط اجتماعی	۵۱٫۹۱	۲۲۴	۰٫۰۰۱	۳٫۲	۳٫۳

منبع: تحلیل‌های آماری بر اساس داده‌های جدول ۵

علاوه بر این، به منظور تبیین تفاوت معناداری بین دیدگاه ساکنان محلی و مدیران جامعه آماری در هر یک از معیارها (هفت معیار) از آزمون آماری T مستقل استفاده گردید. بر این اساس، مطابق جدول ۷، جز در معیار مسکن، که بین دیدگاه ساکنان و مدیران تفاوت معناداری دیده نمی‌شود ($Sig > 0/05$)، در سایر معیارهای مورد بررسی بین دیدگاه این دو جامعه آماری تفاوتی معنادار وجود دارد ($Sig < 0/05$).

از دیگر یافته‌های تحلیلی بررسی تفاوت بین معیارهایی است که برای تبیین نقش مدیران محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در نظر گرفته شده است. در این زمینه با بهره‌مندی از آزمون اندازه‌گیری مکرر به تبیین تفاوت یا عدم تفاوت بین معیارها پرداخته شد. همان‌طور که جدول ۶ نشان می‌دهد، در آزمون‌های اثر پیلای، لاندای ویلکز، مقدار p value به‌دست‌آمده کمتر از ۰٫۰۵ است. همچنین، بر اساس نتایج، از آثار درون و بین‌آزمودنی‌ها، با

جدول ۷. آزمون تفاوت معناداری دیدگاه مدیران و ساکنان محلی به تفکیک هر معیار

معیار	ساکنان		مدیران		جمع		آزمون T مستقل
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
توسعه و بهبود امکانات و خدمات	۳٫۰۵	۰٫۸۳	۳٫۵	۰٫۷	۳٫۲۷	۰٫۸۲	-۲٫۸۳۷ ۰٫۰۰۵
مسکن	۳٫۷	۰٫۹۲	۴	۰٫۶۲	۳٫۸۵	۰٫۸۸	-۱٫۹ ۰٫۰۶۲
بهبود بهداشت محیط زیست روستا	۳٫۳	۰٫۹۲	۳٫۷	۰٫۵۹	۳٫۵	۰٫۸۹	-۳٫۵۲۵ ۰٫۰۰۱
وضعیت مالی	۲٫۶	۰٫۷۹	۳٫۸	۰٫۷۹	۲٫۶۵	۰٫۹	-۷٫۸۱ ۰٫۰۰۱
عمران و مسائل فیزیکی روستا	۳٫۲	۰٫۸۹	۴٫۱	۰٫۴۹	۳٫۶۵	۰٫۹	-۸٫۵۱ ۰٫۰۰۱
مدیریت آثار اقتصادی و اجتماعی	۳٫۱	۰٫۸۵	۳٫۴	۰٫۷۸	۳٫۲۵	۰٫۸۵	-۴٫۰۶۲ ۰٫۰۰۱
تقویت روابط اجتماعی	۳٫۰۷	۰٫۹۴	۳٫۷	۰٫۴۶	۳٫۳۸	۰٫۹۱	-۶٫۵۷۶ ۰٫۰۰۱

منبع: تحلیل‌های آماری بر اساس داده‌های جدول ۵

توجه به سطح معناداری معیارها در هر دو آزمون، که کوچک‌تر از ۰٫۰۵ است، می‌توان گفت تفاوتی معنادار بین نمرات کسب‌شده برای هر یک از معیارها وجود دارد. با این توصیف، در مجموع تفاوتی معنادار بین معیارهای توسعه کالبدی در روستاهای نمونه قابل مشاهده است (جدول ۸).

نتیجه‌گیری

بر اساس رهیافت مدیریت مشارکتی، می‌توان گفت ضرورت‌ها و هدف‌ها و راهبردهای توسعه در عرصه مدیریتی- نهادی در بعد کالبدی در قالب توسعه و بهبود وضعیت کالبدی سکونتگاه‌های روستایی به دست می‌آید با حفظ چشم‌اندازها برای دستیابی به ارتقا و بهبود زیرساخت‌های

جدول ۸. نتایج آزمون اندازه‌گیری مکرر در تبیین تفاوت معناداری بین معیارهای توسعه کالبدی

Partial Eta Squared	Sig	درجه آزادی خطا	درجه آزادی	F	ارزش	آزمون اثر	
۰٫۶۰۳	۰٫۰۰۰	۲۱۹٫۰۰۰	۶٫۰۰۰	۵۵٫۳۵۷*	۰٫۶۰۳	آزمون اثر پیلی	آزمون چندمتغیره
۰٫۶۰۳	۰٫۰۰۰	۲۱۹٫۰۰۰	۶٫۰۰۰	۵۵٫۳۵۷*	۰٫۶۰۳	آزمون لاندا و یلکز	
Partial Eta Squared	Sig	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	نوع iv مجموع مجذورات	آزمون	
۰٫۱۹۵	۰٫۰۰۰	۵۴٫۱۳۱	۲۲٫۱۱۳	۶	۱۳۲٫۶۸۰	کرویت پذیرفته شده	آزمون آثار درون آزمودنی
۰٫۱۹۵	۰٫۰۰۰	۵۴٫۱۳۱	۱۳۲٫۶۸۰	۱٫۰۰۰	۱۳۲٫۶۸۰	کمترین دامنه	
۰٫۹۶۰	۰٫۰۰۰	۵۳۳۲٫۳۵۹	۱۵۹۹۱٫۷۵۶	۱	۱۵۹۹۱٫۷۵۶	Intercept	آزمون آثار
			۲٫۹۹۹	۲۲۴	۶۷۱٫۷۷۷	مقدار خطا	بمیان آزمودنی

اقتصادی و اجتماعی، توسعه شبکه بهداشتی دفع فاضلاب و پسماندها، به‌سازی کالبدی، و مقاوم‌سازی خانه‌ها. این وضعیت با به‌کارگیری راهبردهایی به دست می‌آید؛ از جمله بهبود نظام مدیریت و راهبری توسعه کالبدی روستایی با هدف ظرفیت‌سازی قانونی و اداری- اجرایی برای راهبری و ایجاد هماهنگی بین بخشی در فرایند مدیریت توسعه کالبدی مناطق روستایی، آموزش فرهنگ سازمانی- اجرایی مناسب در حوزه مدیریت توسعه کالبدی، تمرکززدایی از نظام متمرکز تصمیم‌سازی، برنامه‌ریزی و تخصیص منابع، توسعه نظام اطلاعات، نظارت و ارزشیابی روستایی در جهت بهبود وضعیت کالبدی، بهره‌گیری مناسب از زمین، و نهایتاً توجه به مدیریت محیطی در فرایند بهبود نظام مدیریت و راهبری توسعه کالبدی.

مدیریت محلی در قالب شوراهای اسلامی روستایی و دهیاری‌ها، که با داشتن وجهت قانونی، نظر آحاد ساکنان روستا را نمایندگی می‌کنند، جایگاه و پایگاهی مناسب برای ورود و دخالت در عرصه تهیه و اجرای طرح‌های کالبدی در مناطق روستایی‌اند و با توجه به وظایف و نقشی که برای آن‌ها تعریف شده این انتظار می‌رود بتوانند نقشی مؤثر در توسعه کالبدی

روستاها داشته باشند. بر همین مبنا در این مقاله به تبیین نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های شهرستان آران و بیدگل پرداخته شد. نتایج نشان داد مدیریت محلی توانسته نقشی مؤثر در توسعه کالبدی روستاهای محدوده مورد مطالعه ایفا کند. همچنین، نتایج تحلیل‌های آماری بیانگر آن است که همسانی نظرات مردم و مدیران محلی محدود است به مؤلفه مسکن، مشتمل بر شاخص‌هایی همچون تملک و واگذاری زمین برای کاربری‌های مسکونی و مقاوم‌سازی و نظارت بر ساخت و ارائه تسهیلات؛ که به جهت مواجهه و ارتباط تنگاتنگ و ملموس جامعه با آن قابل تفسیر و توجیه است.

میان دیدگاه مردم و مدیران محلی در زمینه توسعه و بهبود خدمات، بهبود بهداشت محیط زیست، وضعیت مالی، عمران و مسائل فیزیکی، تقویت روابط اجتماعی، و مدیریت آثار تفاوتی معنادار وجود دارد. این تفاوت را می‌توان ناشی از سطوح متفاوت آگاهی و آشنایی مردم و مدیریت محلی با مؤلفه‌های مورد نظر دانست. با این همه، به واسطه تعاملات و ارتباطات مناسب بین مدیریت محلی و مجموعه مسئولان و دستگاه‌ها در سطح شهرستان، آن‌ها قادرند در فرایند توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی نقشی مؤثر ایفا کنند. این امر با روان‌سازی و تسهیلگری در فرایند اجرای طرح‌های توسعه کالبدی و ایجاد ارتباط مناسب میان نیازهای واقعی مردم و ساکنان محلی و رویکردهای برنامه‌ریزان و طراحان و در نتیجه افزایش نتایج مثبت این‌گونه طرح‌ها در زندگی روزمره مردم محقق می‌شود. از این رو اتخاذ رویکرد مشارکتی و دخالت‌دادن مدیران محلی در تهیه و اجرای طرح‌های کالبدی روستایی جزء ضرورت‌های انکارناپذیر برای توفیق هر چه بیشتر مداخلات کالبدی در مناطق روستایی است.

منابع

- اژدری فر، فاطمه، احمدوند، مصطفی، ۱۳۹۰، واکاو عملکرد شوراهای اسلامی در مسیر توسعه پایدار روستایی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، قطب علمی مطالعات و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، شماره ۷، ۷۵ - ۹۸.
- افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، سجاسی قیداری، حمداله، عینالی، جمشید، ۱۳۸۶، نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، فصلنامه روستا و توسعه، سال دهم، شماره ۲، تابستان، ۱ - ۳۰.
- افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، بدری، سید علی، پورطاهری، مهدی، ۱۳۹۰، روش‌شناسی مشارکتی در برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، تهران، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

- اکبری، صادق، عبدالمهدی، مجید، ۱۳۸۷، مجموعه قوانین و مقررات ده و دهیاری با آخرین اصلاحات و الحاقات، تهران، انتشارات قلمستان هنر.
- ایمانی جاجرمی، حسین، پوررجب میاندوآب، پیمان، ۱۳۹۰، سنجش و تحلیل ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران با تأکید بر عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، قطب علمی مطالعات و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، شماره ۱، ۶۷ - ۹۹.
- ایمانی جاجرمی، حسین، ۱۳۷۳، بررسی جامعه‌شناختی روند نوسازی در دوران رضاشاه (۱۳۰۴ - ۱۳۲۰)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- بدری، سید علی، ۱۳۸۷، جزوه درسی مدیریت روستایی دوره کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.
- بدری، سید علی، موسوی، سید عارف، ۱۳۸۸، مدیریت نوین روستایی: در جست‌وجوی راهکاری برای توسعه دهیاری‌ها، اشتیاق نور.
- بدری، سیدعلی، نعمتی، مرتضی، ۱۳۸۶، ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی؛ مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ؛ مطالعه موردی: استان گلستان، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۹، ۱۵۸ - ۱۶۹.
- بدری، سیدعلی، افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، سجاسی قیداری، حمداله، ۱۳۹۰، نظام مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه کالبدی مناطق روستایی: ارائه الگویی نوین بر اساس نظریه نهادسازی، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین‌المللی سکونتگاه‌های روستایی: بافت و مسکن، مجلد چهارم: مدیریت و حکمروایی روستایی، تهران، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۵۹ - ۸۵.
- بدری، سیدعلی، قدیری معصوم، مجتبی، فرهادی، صامت، اسکندری، حافظ، ۱۳۹۰، مطالعه تطبیقی مدیریت روستایی ایران و چین با رویکرد حکمروایی، فصلنامه روستا و توسعه، پذیرفته شده برای چاپ.
- برزو، غلامرضا و همکاران، ۱۳۸۹، ارزشیابی کیفی اجرای طرح هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه - کاربرد نظریه بنیانی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، پاییز، ۱ (۳): ۱۵۳ - ۱۷۲.
- پورطاهری، مهدی، افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، بدری، سید علی، ۱۳۸۹، راهبردها و سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، تهران، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- چوپچیان، شهلا، کلانتری، خلیل، فمی، شعبان‌علی، ۱۳۸۶، عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره دوم، ۸۸ - ۱۰۸.

- حقیقی، محمدعلی، ۱۳۷۸، *تئوری‌های مدیریت*، تهران، نقش مهر.
- خوبروی پاک، محمدرضا، ۱۳۸۴، *تمرکز دایی و خودمدیری*، تهران، چشمه.
- دربان‌آستانه، علی‌رضا، ۱۳۸۷، *مدیریت توسعه زیرساخت‌های خدماتی روستایی*، مجموعه کتاب سبز دهیاری‌ها، تهران، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- دربان‌آستانه، علی‌رضا، رضوانی، محمدرضا، مطیعی، سید حسن، بدری، سید علی، ۱۳۸۹، *سنجش و تحلیل عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی در حکومت‌های محلی؛ مطالعه موردی: شهرستان قزوین*، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۳، پاییز، ۹۹ - ۱۱۸.
- رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۳، *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی روستایی در ایران*، تهران، قومس.
- رضوانی، محمدرضا، احمدی، علی، ۱۳۸۸، *شوراهای اسلامی روستایی، مشارکت مردمی، و توسعه روستایی؛ مطالعه موردی: دهستان حکیم‌آباد، شهرستان زنندیه، استان مرکزی*، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، سال اول، شماره ۴، ۳۵ - ۴۹.
- سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۶۹، *لایحه برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*، تهران.
- سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۴، *هدف‌ها، خط‌مشی‌های اساسی، و برنامه‌های اجرایی بخش‌های اقتصادی در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*، تهران.
- سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۸، *سند برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (سال‌های ۱۳۷۸ - ۱۳۸۸)*، مجلد دوم، تهران.
- سعیدی، عباس، افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، دارابی، حسن، ۱۳۸۵، *نقش سرمایه‌گذاری‌های عمرانی دولت در تثبیت جمعیت روستایی؛ نمونه ناحیه کاشان*، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۳، ۵۳ - ۷۳.
- شارع‌پور، محمود، ۱۳۷۰، *بررسی اثرات اقتصادی-اجتماعی طرح‌های به‌سازی در روستاهای استان آذربایجان شرقی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، به راهنمایی دکتر مصطفی ازکیا، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- طالب، مهدی، ۱۳۷۶، *مدیریت روستایی در ایران*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- عبداللهیان، حمید، شریعتی، شیما، شوشتری‌زاده، الهام، ۱۳۸۵، *اندازه‌گیری عملکرد مدیریت روستایی در ایران بر اساس عوامل تأثیرگذار بر فرایند مدیریت روستاهای ایران*، مدرس علوم انسانی، بهار، شماره ۱۰ (پیاپی ۴۶)، ویژه‌نامه مدیریت، ۲۲۷ - ۲۶۷.

- عظیمی، نورالدین، جمشیدیان، مجید، ۱۳۸۴، بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی؛ مطالعه موردی: غرب گیلان، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۲، ۲۵ - ۳۵.
- عمادی، حسین، دربان‌آستانه، علی‌رضا، ۱۳۸۳، ترسیم خطوط کلی و تعیین شاخص‌های توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی و عشایری کشور، شورای پژوهش‌های علمی کشور، تهران.
- فرهادی، صامت، زارع، زهره، ۱۳۸۹، نگرشی بر مدیریت روستایی چین با رویکرد حکمروایی، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۲.
- قدیری معصوم، مجتبی، اکبری‌ان رونیزی، سعیدرضا، ۱۳۸۷، سیر تحول مدیریت روستایی و نارسایی‌های آن در ایران، ماهنامه علمی ترویجی جهاد، شماره ۲۸۵ و ۲۸۶، ۱۳۵ - ۱۵۲.
- قدیری معصوم، مجتبی، ریاحی، وحید، ۱۳۸۳، بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستایی در ایران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۰، ۸۱ - ۹۷.
- قنبری، یوسف، ۱۳۸۷، گردشگری روستایی، رویکردی جدید در مدیریت روستایی کشور، پیک نور، سال هفتم، شماره سوم، ۱۴۲ - ۱۵۱.
- لمتون، ا. ک. س.، ۱۳۶۲، مالک و زارع در ایران، ترجمه منوچهر امیری، تهران، علمی و فرهنگی.
- معاونت امور دهیاری‌ها، ۱۳۸۷، عملکرد معاونت امور دهیاری‌های کشور، تهران، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- مقیم، سید محمد، ۱۳۸۲، اداره امور حکومت‌های محلی: مدیریت شوراها و شهرداری‌ها، سمت.
- موسوی قهدریجانی، محمد، ۱۳۷۴، ارزشیابی اثرات اجتماعی طرح‌های به‌سازی روستایی در استان اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر فرامرز رفیع‌پور، دانشگاه شهید بهشتی.
- مهدوی، مسعود، نجفی‌کانی، علی‌اکبر، ۱۳۸۴، دهیاری‌ها تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران؛ نمونه موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۳، ۲۱ - ۳۹.
- وثوقی، منصور، ۱۳۶۸، بازتاب عملیات به‌سازی در هفده روستای استان همدان، مجموعه مقالات کنفرانس روستا، رشد و توسعه، وزارت جهاد سازندگی، ۲۷ - ۴۲.
- ودیعی، کاظم، ۱۳۴۸، مقدمه‌ای بر روستاشناسی ایران، تهران، دهخدا.
- Cheshire, Lynda; Vaughan Higgins and Geoffrey Lawrence (2007) *Rural Governance*. Routledge.
- Woods, Michael (2005) *Rural Geography*, SAGE Publication Ltd.
- World Bank (2009) *World Development Report 2000*, Attacking Poverty, Washington, D.C.: World Bank.

Zhang, Xiaobo; Shenggen Fan, Linxiu Zhang, and Jikun Huang (2002) *Local Governance and Public Goods Provision in Rural China*. CCAP

The Role of Local Management in Physical Development of Rural Settlements (Case Study: Rural Areas of Aran - Bidgool City)

Seyed Ali Badri¹

Associate Professor of Geography and Rural Planning in University of Tehran
and Member of Center of Excellence in Rural Planning

Saeid Reza Akbarian

Assistant Professor of Geography and Rural Planning ° Shiraz University

Mohammad Javad Ghassabi

Msc in Geography and Rural Planning - University of Tehran

(Received: 5 Feb. 2013   Accepted: 18 May 2013)

Extended Abstract

Introduction

The review of roles and functions of local management show that rural managers have played a significant role and been responsible on the physical development of villages over the time. Despite legal supports for playing a role in local management and any intervention for rural development and the physical expansion of rural settlements, such a role and its impacts on rural development at a micro level should be further assessed. This research intends to analyze various aspects of the physical development process in a number of rural areas at the Aran -Bidgool city.

Methodology

This research is an applied one and the method used is based on analytical and descriptive approaches for which the required data and information was gathered via documentary and field methods (questionnaires). For this study, 11 villages were selected; each has more than 50 households and has over at least 5 years passed of its physical plan implementation. The sample includes rural manager (Dehyar) and two members of the council of each village as well as a total of 192 households. In this study, 30 indicators in seven major criteria were selected via the content analysis of relevant documents. The Delphi method was used to evaluate the validity of collected data by 30 experts from related fields (such as geography, rural planning, management and sociology). In addition, the SPSS statistical software was used for data analysis both for descriptive and analytical statistics.

Results

The role of local management on the physical development of rural settlements was

---

¹ Responsible Author: sabadri@ut.ac.ir

explained on the basis of seven criteria and data processed using the one-sample t test. Results showed that local management of rural settlements in all criteria associated with physical development has an important role. Apart the housing criterion, there was no statistically significant difference between the perspective of local residents and community managers on other criteria. In other words, in other six criteria, there were significant differences between the two samples perspective in relation to the role of local managers on the physical development of rural settlements.

Conclusion

Legal aspects of local management in the model of rural Islamic Councils and rural managers has been granted an appropriate position to be involved in preparation and implementation of physical plans at rural areas. Because of Interaction and communication between local management and the executive officials and agencies in higher levels, the results showed that local management has been played effective role in process of physical development in studied area. Hence, the adoption of a participatory approach involving local leaders in the preparation and implementation of rural physical planning is undeniably required for the success of physical interventions in rural areas.

Keywords: Aran-Bidgol, guiding plan, local management, physical development, rural settlements.

References

- Aghdarifar, F. and M. Ahmadvand (2011) **Performance Analysis of Islamic Councils in rural sustainable development**, Journal of Rural Studies, Center of Excellence for Rural Studies and Planning, Tehran University, No. 7, Pp. 75-98. **(In Persian)**
- Akbari, S. and Majid Abdollahi (2008) **Collection of laws and regulations on rural management with the latest corrections and extensions**, Ghalamestan Honar publication, Tehran. **(In Persian)**
- Azimi, N. and M. Jamshidian (2005) **Physical effects of rural projects (Case: villages of western Guilan)**, Journal of Fine Art, No. 22, pp. 25-35. **(In Persian)**
- Badri, S. A. and M. Nemat (2007) **The Evaluate of new management systems' functional role in small villages and large rural managers, Comparative case study: Golestan province**, Geographical Research Quarterly, No. 59, Pp. 158-169. **(In Persian)**
- Badri, S. Ali (2008) **Lecture courses in rural management graduate**, Department of Geography, University of Tehran. **(In Persian)**
- Badri, S. Ali and S. Aref Mosavi (2009) **Modern rural management: In searching of a policy for local management development**; Eshtiag-e Noor Publication, Tehran. **(In Persian)**
- Badri, S. A.; A. R. Eftekhari and H. Sojasi Ghaidari (2011) **Management system and physical development planning of rural areas: A new model based on the theory of institutionalization**, Proceedings of the First International Conference on rural settlements: texture and housing, volume IV: Management and governance in rural

- areas, Pp.59-85, published by the Housing Foundation of Islamic Revolution, Tehran. **(In Persian)**
- Badri, S. A.; M. Ghadiri Masom; S. Farhadi and H. Eskandari (2011) **A comparative study of rural management Iran and China with good governance approach**, Journal of Village and Development, No. 55, Fall, Pp.69- 91. **(In Persian)**
- Borzo, Gh. et al. (2010) **Qualitative evaluation of guide plan in the village of Krnachy, Kermanshah county - Using Grounded Theory**, Journal of Rural Studies, Fall, 1 (3): Pp. 153-172. **(In Persian)**
- Cheshire, Lynda; Vaughan Higgins and Geoffrey Lawrence (2007) **Rural Governance**. Routledge.
- Chobchian, Sh.; Kh. Kalantari and Sh. Fami (2007) **Factors affecting performance of rural managers in Guilan province**, Journal of Village and Development, Year 10, No. II, pp. 88-108
- Darban Astaneh, A. R. (2009) **The management of rural infrastructure services development**, Complex of Green Book, the municipalities and rural management Organization publisher, Tehran. **(In Persian)**
- Darban Astaneh, A. R. et al. (2010) **Measurement and analysis of factors affecting on rural governance in local governments, Case study: Qazvin county**, Human Geography Research, No. 73, Fall, pp.99- 118. **(In Persian)**
- Eftekhari, A. R., H. Sojasi Ghadari and J. Ainali (2007) **New approach to rural management with emphasis on effective institutions**, Journal of Rural Development, Year I, No. 2, Summer, pp.1- 30. **(In Persian)**
- Eftekhari, A. R., S. Ali Badri and M. Portaheri (2011) **Participatory methodology in physical planning of rural settlements**, Housing Foundation of the Islamic Revolution pub., Tehran. **(In Persian)**
- Eimani Jajarmi, H. (1994) **The sociology of modernization during the reign of Reza Shah (1320-1304)**, Master Thesis in Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. **(In Persian)**
- Eimani Jajarmi, H. and P. Pourrajab Miandoab (2011) **Measuring and analyzing the characteristics of entrepreneurship with emphasis on underlying factors that affect rural managers**, Journal of Rural Studies, Center of Excellence for Rural Studies and Planning, University of Tehran, No. 1, Pp.67- 99. **(In Persian)**
- Emadi, H. and A. R. Darbane Astaneh (2004) **Drawing general outlines and defining of rural sustainable development index at rural and nomadic region of Iran**, Iranian Academic Research Council, Tehran. **(In Persian)**
- Farhadi, S. and Z. Zare (2010) **Outlook on rural management in China with governance approach**, Journal of Rural Housing and Environment, No. 132. **(In Persian)**
- Cheshire, Lynda; Vaughan Higgins and Geoffrey Lawrence (2007) **Rural Governance**. Routledge.
- Ghadiri Masom, M. and S. R. Akbarian Ronizi (2008) **Transformation process of rural management in Iran and its failures**, Magazine of Jihad, No. 285-286, pp. 135-152. **(In Persian)**

- Ghadiri Masom, M. and V. Riahi (2003) **The study of axes and challenges of rural management in Iran**, Geographical Research, No.50, pp.81-97. (In Persian)
- Ghanbari, Yosef (2008) **Rural tourism: A new approach in rural management of Iran**, paik-e Noor Magazine, year VII, No. III, pp. 142-151. (In Persian)
- Hagigi, M. Ali (1999) **Theories of management**, Naghshe Mehr Pub., Tehran. (In Persian)
- Khobroe Pak, M. R. (2005) **Decentralization and self-management**, Cheshmeh Pub., Tehran. (In Persian)
- Lemton, A. K. S. (1983) **The owener and farmers in Iran**, Translated by M. Amiri, Scientific and Cultural Publishers Center, Tehran. (In Persian)
- Plan & Budget Organization (1990) **Iran's first economic, social and cultural development plan bill**, Tehran. (In Persian)
- Plan & Budget Organization (1990) **Objectives, major policies and implementation programs of economic sectors at Iran's second plan of economic, social and cultural development**, Tehran. (In Persian)
- Plan & Budget Organization (1999) **The third Iran's plan of economic, social and cultural development (1999-2004)**, 2th Vol., Tehran. (In Persian)
- Pourtaheri, M.; A. R. Eftekhari and S. Ali Badri (2010) **Strategies and policies for the physical development of rural settlements**, Housing Foundation of the Islamic Revolution publisher, Tehran. (In Persian)
- Rezvani, M. R. (2004) **Introduction on rural planning in Iran**, Ghomes Pub., Tehran. (In Persian)
- Rezvani, M. R. and Ali Ahmadi (2009) **Islamic Rural Councils, people participation and rural development; Case study: Hakim Abad, Markazi province**, Human Geography Research, Year 1, No. 4., pp.35-49. (In Persian)
- Saiedi, Abbas; A. R. Eftekhari and H. Darabi (2006) **Role of the state development investment on stabilizing the rural population (Case of Kashan)**, Geographical Research Quarterly, No. 83, pp.53-73. (In Persian)
- Sharepour, M. (1991) **Effects of socio-economic development projects in rural settlements of East Azarbajejan province**, Master s thesis of social sciences, Supervisor: M. Azkia, Faculty of social sciences, University of Tehran. (In Persian)
- Taleb, M. (1997) **Rural management in Iran**, University of Tehran Pub. (In Persian)
- Rural Management Affairs (2008) **Performance of rural management Affairs**, Tehran, Iran municipalities and rural management organization. (In Persian)
- Vosoghi, Mansour (1989) **Reflecting improved operations in 17 villages of Hamadan province**, Proceedings of the conference on rural development, Ministry of Jihad, pp. 42-27. (In Persian)
- Vadiei, Kazem (1969) **Introduction to rural studies of Iran**, Dekhoda Publisher, Tehran. (In Persian)
- Woods, Michael (2005) **Rural Geography**, SAGE Publication Ltd.
- World Bank (2009) **World Development Report 2000, Attacking Poverty**, Washington, D.C.: World Bank.

Rural Research, Vol.4, No.2, Summer 2013

Zhang, Xiaobo; Shenggen Fan, Linxiu Zhang, and Jikun Huang (2002) **Local Governance and Public Goods Provision in Rural China**. CCAP.

